
Mende településrendezési tervének módosítása

Örökségvédelmi hatástanulmány
Régészet

Vágner Zsolt régész

I. Vizsgálat

Bevezetés

A jelenlegi hatástanulmány Mende település Szerkezeti és Szabályozási Tervének módosításához és a helyi Építési Szabályzathoz készült a 439/2015. (III. 11.) Kormányrendelet alapján. Fontos megjegyezni, hogy a régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatok csak a készítés időpontjában rendelkezésre álló kutatási adatokat tükrözi. Újabb régészeti jelenség, lelőhely esetleges előfordulása nem kizárható, mely új helyzeteket eredményezhet.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

Mende közigazgatási területén 13 darab azonosított régészeti lelőhelyet tartanak nyilván a Forster Központ közhiteles Örökségvédelmi Nyilvántartásában. Azonban a 58377 nyilvántartási szám alatti Fő utca 45. lelőhely csak a szöveges adatbázisban szerepel, a lehatárolása hiányzik a nyilvántartásban. Továbbá a térképi nyilvántartásban szerepel egy extra lelőhely lehatárolás tévesen a Bille lelőhely 39465 nyilvántartási számával együtt. A lelőhely a PMMI adattára és a szakirodalom alapján megegyezik a Mende 3. lelőhellyel. Mindezek mellett a 39468 nyilvántartási számú Pusztaszentistván, Deák Ferenc u. 1. lelőhely kettő darab, egymást részben lefedő nyilvántartott lehatárolással szerepel, melyek közül az utóbb felvett (nyilvántartott koordinátáknak megfelelő) lehatárolás felel meg, a korábbi lehatárolást archiválni javasoljuk. Még egy érdekesség, hogy a 70233 lelőhely Süllysáp 13. lelőhely néven került a nyilvántartásba. Azonban a Süllysáp 13. lelőhely a Süllysáp területén korábban általunk 2009-ben készített hatástanulmány alapján Süllysáp és Mende határán, de egyértelműen Süllysáp területén a 70233 lelőhely helyétől távol található.

A PMMI adattárában további három lelőhely lehatárolása ismert, melyek közül kettő szakirodalmi adatok alapján egyértelműen beazonosítható. Ez utóbbi kettő lelőhely felvétele, összevont formában, indokolt a közhiteles nyilvántartásba.

Mindezek alapján jól látható, hogy a település régészeti lelőhelyeinek revíziója elkerülhetetlenül szükséges a jelen tervezés ideje alatt, hogy a végleges tervekben már a letisztázott, egyértelmű régészeti lelőhelyek kerüljenek feltüntetésre.

Régészeti örökség védettsége

A vizsgált területen található régészeti lelőhely védelmének kategóriái:

Nyilvántartott régészeti lelőhely

A 2001. évi LXIV. Kulturális Örökségről szóló törvény alapján a KÖH által nyilvántartott lelőhelyek **általános régészeti védelem** alatt állnak. Ez alapján a település területén található összes régészeti lelőhely általános védelem alá esik.

Természet védelmi terület

Az 1996. évi LIII. Természet védelméről szóló törvény 23 § alapján a kunhalmok, földvárak ex lege természetvédelmi terület hatálya alá tartoznak.

- 39463 lelőhely: Mende-Lányvár, Árpád-kori földvár
- 39464 lelőhely: Mende-Leányvár, Középső-bronzkori földvár

1. ábra: A közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban szereplő régészeti lelőhelyek (Forster)

Mende település régészeti emlékeinek bemutatása:

Mende község a Gödöllői-dombság déli szélén, a 31-es számú főközlekedési út és a Budapest–Újszász–Szolnok-vasútvonal két oldalán fekszik. A mai település hét dombra települt, a községet átszeli az Alsó-Tápió egyik ága, melyet a helyiek Barina-

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

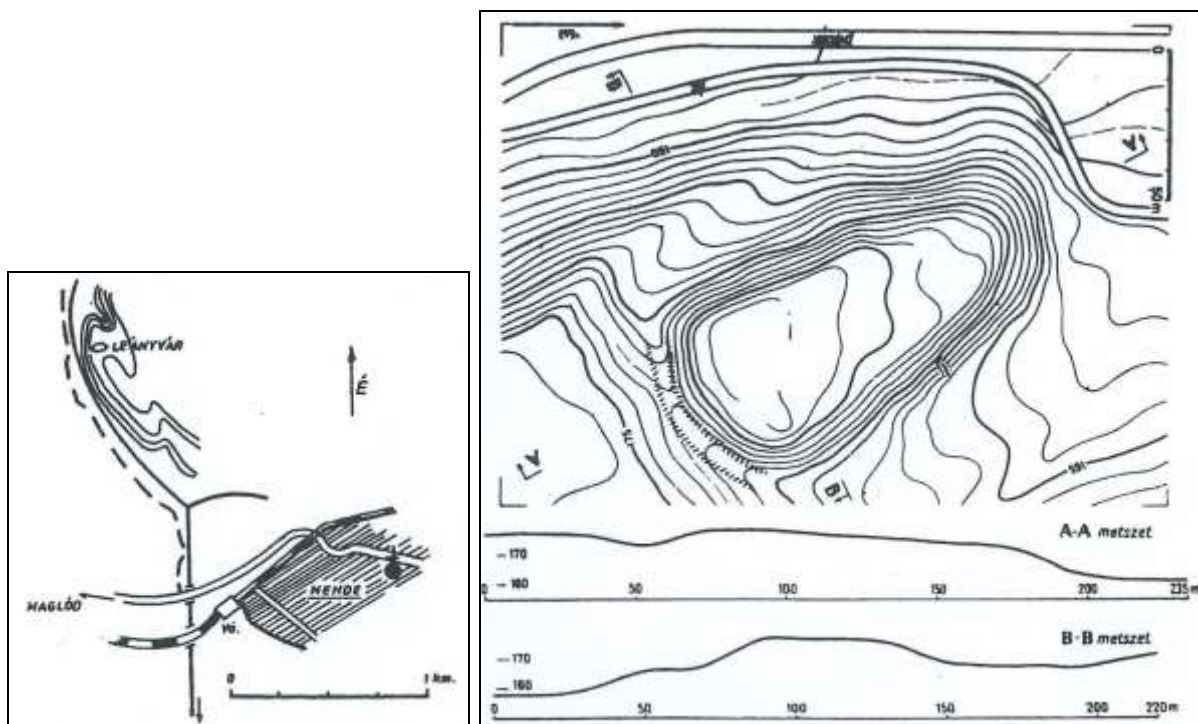
topográfiai vizsgálatot a Tápió mentén, valamint 2004, 2006, 2009, 2014 folyamán különböző örökségvédelmi hatástanulmányhoz és egy ERD-hez kapcsolódóan kerültek megfigyelésre lelőhelyek. Régészeti feltárás a két földvár területén volt. A külterület É-i felében fekvő Leányváron található bronzkori földvár területén 1964-ben Rolkó István folytatott magánásatást. Ezt követően Kovács Tibor 1966-ban végzett feltárásokat az erődített településen belül, magáról a lelőhelyről sajnos érdemi közlés eddig nem készült, leszámítva az onnan előkerült leleteket. Az erődített telepen és környezetében 2001-ben Horváth Tünde végzett terepbejárást.

A település külterületének DK-i felében a Tápiótól délre fekvő dombvonulaton álló Lányvár területén Miklós Zsuzsa végzett feltárásokat 1977-1979 között, majd ezt követően több alkalommal légifotózást és terepbejárásokat során vizsgált a várat 2005-2009 között több alkalommal.

Mindezek alapján fontos megjegyezni, hogy Mende közigazgatási területén számos korábban nem ismert régészeti lelőhely előkerülésével lehet számolni a környező települések területén már elvégzett topográfiai kutatások tanulsága alapján.

Őskor

A legkorábbi emberi megtelepedésről az újkőkor idejéből Billepuszta területén van adatunk a 2006-ban végzett örökségvédelmi hatástanulmány kapcsán történt helyszíni szemlék megfigyelései alapján. Neolitikus leletek kerültek elő még a vasútállomás északi végének nyugati oldalánál is, a vasút és a kövesút közötti lelőhely feltárásán, amit Patay Pál végzett 1959-ben. A vonaldíszes kerámia kultúrájának időszakába, valamint a zselizi kultúrához sorolható emlékek között szövőszéknehezékek, állat idolk, és különböző edények (bomba alakú edény; csöves talpú tál) is voltak.

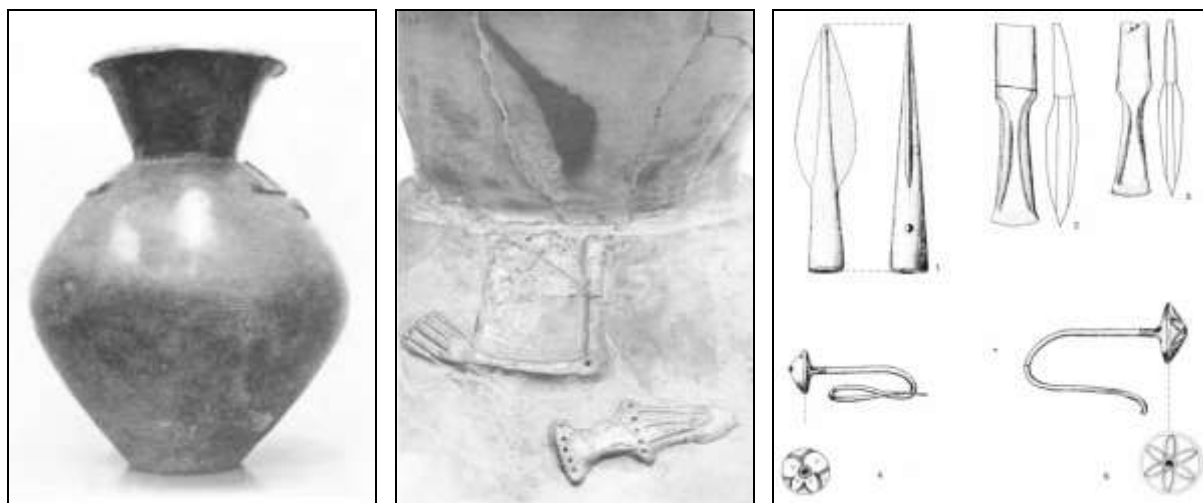
3. ábra: Leányvár elhelyezkedése és felmérése (Miklós 1982.)

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

A legjelentősebb őskori emlék a település területén az Alsó-Tápióba futó Kratyinka-ér K-i partjából kiemelkedő magaslaton álló Leányvár, mely a Katona és Papvölgy találkozásánál, egy megközelítőleg É-D irányú, kb. 700 m hosszú lapos dombhát északi részén fekszik. Fontos megjegyezni, hogy a Leányváron található középső bronzkori földvár, erődített település nem azonos a község K-i felében az Alsó-Tápió déli oldalán található Lányvár Árpád-kori várával. A nyilvántartásban és szakirodalomban korábban csak a környezetéből határozottan kiemelkedő ovális, 50x100m nagyságú platóval rendelkező domb szerepelt. A többrétegű bronzkori település Horváth Tünde 2001-ben végzett megfigyelései szerint: „egy kisebb központi részből és az attól délre fekvő mesterséges árokkal elválasztott külső településből áll (itt szarmata telep is dülja). A földváron egykori erődítés nyomai nem maradtak fenn. DK felől árok választotta el a domb folytatásától. Az árok szélessége jelenleg kb. 10-15 m, mélysége a platótól kb. 3 m. Ny felé az árok folytatásában széles terasz húzódik, amely lejtősen lefelé tart ÉNy-i irányban, a domb vége felé. Ennek kezdeténél, az árok felől sánc látszik, amely K felé beleolvad a domb folytatásába. A domb K-i és É-i oldala meredek, itt nincs nyoma erődítésnek, a DK-i részen húzódó árok itt megszűnik. Az erődített telep egész területét erdő borítja. A felszínen igen sok a rablógödör és rablóárok, valamint az általuk kidobált vatyai leletanyag.” Meg kell jegyezni, hogy a Horváth Tünde által végzett terepbejárás eredményei eddig nem kerültek rögzítésre a közhiteles Örökségvédelmi Nyilvántartásába.

4. ábra: Mende Leányvár távlati képei (Google-Earth)

5. ábra: Ember alakos urna (Kovács 1977.) és bronz depólelet Leányvárról (Kovács 1975.)

Mozsolics Amália 1948-as terepbejárása; majd Rolkó I. 1964-ben végzett magánásatása, majd Kovács Tibor 1966-ban azt követő rétegtisztázó ásatása után sajnos a lelőhelyet számos alkalommal rabolták bolygatták. Azonban a legsúlyosabb károk akkor érték, amikor 1990 nyarán a helyi TSZ vezetősége elrendelte a földvár központi részének planírozását, ill. teraszosítását. A dózeres munkálatok során napvilágot látott leleteket ifj. Kriskó Mihály gyűjtötte össze, és adta át egy részét. A legutóbb 2001-ben végzett terepbejárás már ezt az erősen bolygatott állapotot tudta rögzíteni. Ennek ellenére a bronzkori erődített település máig jól megfigyelhető és a környezetének legmeghatározóbb jelensége.

A település a vatyai kultúra legkésőbbi, ún. koszideri időszakában létesül, az ott talált ember alakú edény, és koszideri típusú kincslelet, valamint a feltárások és a terepbejárások során gyűjtött kerámia leletek alapján. Az 1966-os ásatás egy házrészletet és lakó- ill. szemetesgödörket tárt fel. A kultúrréteg kb. 120 cm vastagságú. Radiokarbon vizsgálattal korát Kr.e. 1330+/-65-ben állapították meg. Az erődítésen nagy mennyiségű gabona is előkerült.

A késő-bronzkorban az Alsó-Tápió északi partjának magaslatain három helyen, Billepusztán, Pusztaszentistvánon és a Vasútállomástól É-ra telepedtek meg a az elmúlt évek terepi megfigyelései alapján. Utóbbi helyről Patay Pál ásatása nyomán Kemenczei Tibor tett közzé urnasírokat és gödröket. Billepusztán a település mellett temetőre utaló leletek is előkerültek. A vaskorból mindösszesen néhány helyről ismert. Ezek közül kiemelkednek azok a közelmúltban megfigyelt településre utaló felszíni leleteket, melyek a Vasútállomástól É-ra fekvő lelőhelyen kerültek elő. Korábban Márton Lajos közölt Pusztaszentistvánról kelta fémeleteket (pajzsdudor, lánc; pajzsfogó pánt).

Római-kor

A római-korban a Barbarikum, iráni eredetű szarmata népcsoportja a Dunától K-re fekvő területek teljes egészét belakta. Ez alól Mende sem kivétel, ahol öt lelőhely területén gyűjtöttek, vagy tártak fel szarmata települések és egy helyen temetkezés emlékeit. A terület kiemelkedő emléke még mai vasútállomás és annak tágabb környéke; 1911-ben itt egy római érmekből álló kincslelet került elő, amit Szőrfi Rókus talált. A 117 darab érme elrejtése a 3. századra keltezhető. Valószínűleg ehhez a leletegyütteshez kapcsolódhattak azok a szarmata település és temetőmaradványok, melyeket 1959-ben Patay Pál mentett meg a vasútállomás északi oldalán, ahol az útépítéssel kapcsolatos földkitermelés során kerültek elő újabb emlékek. Szarmata telepjelenségek előfordultak a Leányvár területén is, ahol 1979-ben római kori edénytöredékek kerültek elő.

Népvándorlás-kor

A népvándorlás-kor viharos évszázadaiból eddig nem ismerünk régészeti leleteket Mende területén.

Középkor

A modern Mende Község területén a történeti források szerint négy középkori településsel kell számolni. A legkorábban írott forrásokban említett település Oszlár, melyet 1252-ben IV. Béla a Szák nemzetségbéli Péter fia Oltumannak, majd 1259-ben a Nyulak-szigetén lévő domonkos apácakolostornak adományozta, ahol leányai is nevelkedtek. A település a 16. század során elpusztul, a török defterekben már

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

lakatlan birtokként szerepel. A település pontos helye nem ismert, helynév azonban fennmaradt Nagyoszláron, ami alapján Miklós Zsuzsa annak környékén feltételezi a források szerint templommal is rendelkező egykori falu területét.

Bille 1306-tól a törökkorig szerepel a történeti forrásokban (1306-ban mit nemesek faluja) , mely a 16. század végi háborúk során pusztulhatott el. A település az Alsó-Tápió és a mai vasútvonal déli oldalán a Fehér hegygel szembeni dombvonulaton feküdt Miklós Zsuzsa terepbejárásai szerint, aki a patakra lejtő domb közepe táján templomra és temetőjére utaló kőtörmelékét és emberi csontokat figyelt meg. Érdekesség, hogy a helyi hagyomány szerint itt egy III. Béla által alapított ciszterci kolostor állt volna.

Mende községet Oszlár és Bille mellet csak a 1411-ben említik először. A törökkori defterek a 16. században még lakott településként tartják számon (igaz 1507-ban pusztaként szerepel egy adásvételi szerződésben), mely a 16. század végén 17. század elején lakatlanná vált és a 18. század elején népesült be újra. A ma álló római-katolikus plébániatemplom Riesel Jakab tervei alapján 1831-ben épült az 1736-38 között a Koháry család által építtetett kápolna helyén a középkori templom gótikus szentélyének felhasználásával. A település törökkori életéről árulkodik a Fő út 45. alatt Dinnyés István által megfigyelt temetkezés.

6. ábra: R.k. templom terve, Riesel J. 1829 (Dercsényi 1958.) és jelenlegi formájában

7. ábra: Alsó-Tápió mentén található középkori lelőhelyek (Miklós 1981.)

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

A törökkori 16. századi adójegyzékekben szereplő Szentistván (Szentiván) település a mai Pusztaszentiván elődjének tekinti Miklós Zsuzsa és az Alsó-Tápió két partján található Árpád-kori és középkori leletekkel jelzett településnyomokkal azonosítja azt.

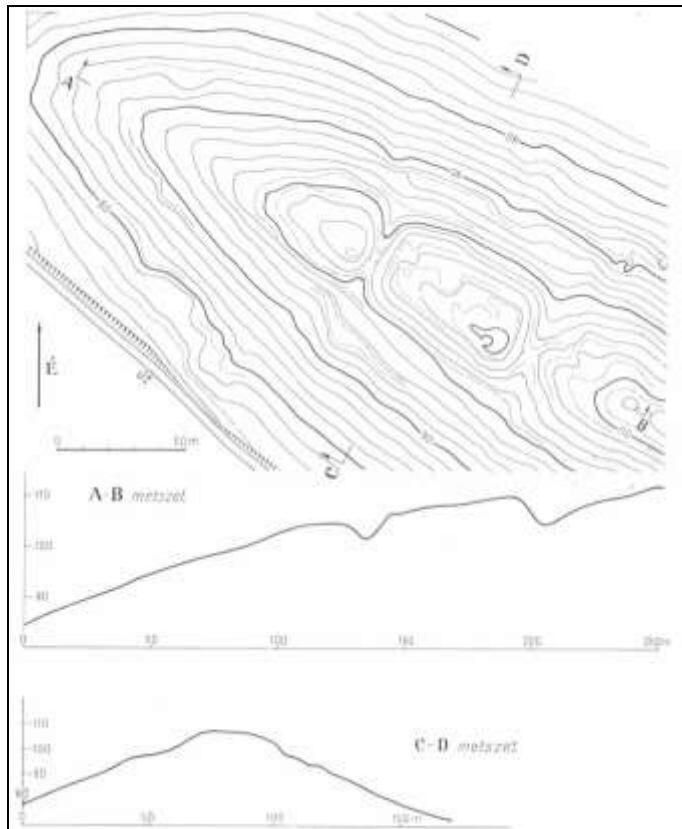
A legjelentősebb középkori emlék a mai Mende külterületének keleti felében fekvő a Lányvár vára. Az Árpád-kori ún. kisvár az Alsó-Tápió déli partjára merőleges ÉNy-DK-i irányú markánsan kiemelkedő dombvonulat Ny-i felében lévő magaslaton található. A vár maradványait a II. József kori I. katonai felmérés négyzetes palánkvárként ábrázolta. Miklós Zsuzsa 1977-1979. között végzett feltárásainak eredményeként egy általa a 13. század eleje és vége közötti időszakra keltezett földesúri várat ismertünk meg.

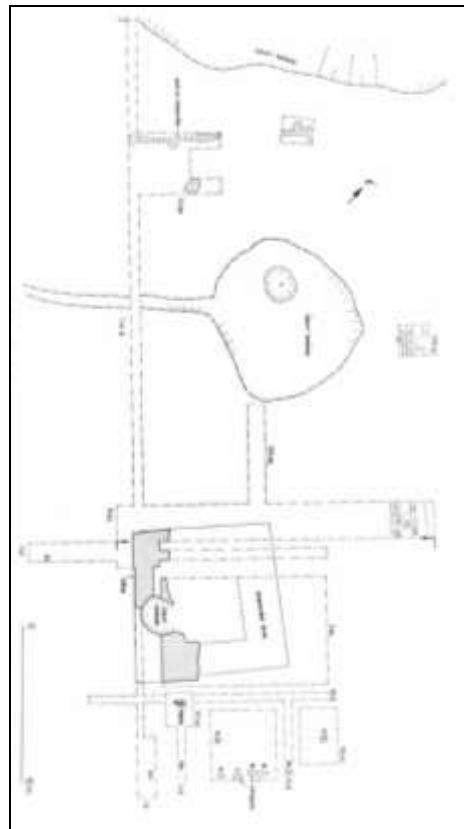
8. ábra: Lányvár az 1. katonai felmérésen

9. ábra: Lányvár fekvése Mende határában

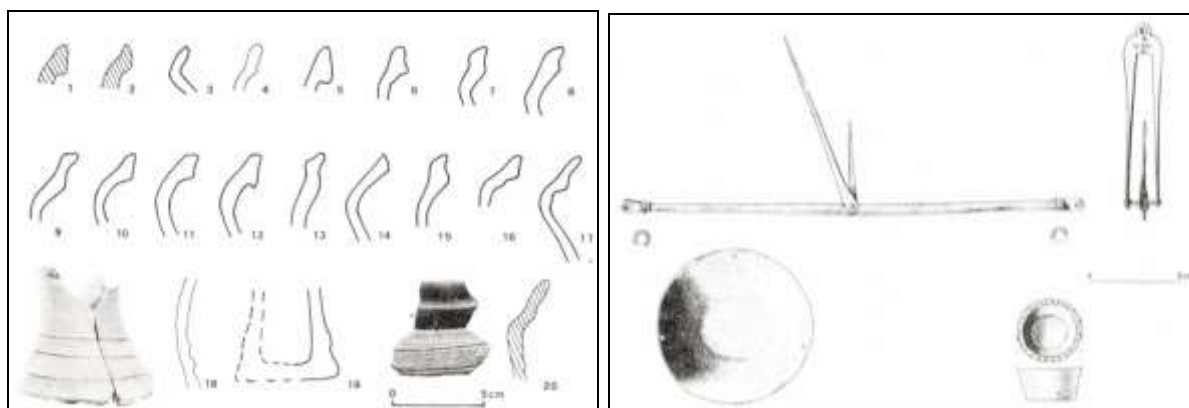

10. ábra: Lányvár és a feltárások felmérése (Miklós 1981.)

A vár két részből, egy fővárból és egy elővárból áll. A 25x50m területű fővárat egy-egy 5m mély és 15m széles árok határolja ÉNy- és DK-felől. A DNy-i és az ÉK-i oldalain egy-egy mesterséges terasz húzódik végig. A fővárt ÉNy-ről határoló árok ÉNy-i oldalán egy 25x45 m területű elővár található, melyet egy U alakú árok és annak külső oldalán egy sánc védett. Az elővár platója alatt a hosszanti oldalain egy-egy terasz figyelhető meg. A teraszok kora pontosan nem ismert, azok egyaránt utalhatnak középkori, vagy újkori teraszos szántóföldi, vagy gyümölcsös, szőlőművelésre. Miklós Zsuzsa a vár felmérése mellett a fővárban végzett feltárásokat kutatóárkok segítségével. Ennek eredményeként a fővár D-i felében egy 9x9,8m külső méretű, 2,4 m falvastagságú szabálytalan négyszög alakú torony alapozása, illetve alapozási árkának maradványait, valamint egy mellette álló cölöpváz szerkezetű gazdasági épület és a fővárat körülvevő fa palánk részleteit figyelte meg. A torony épület falazó anyagát többségében már kibányászták. A mészkövekből épített alapozás felett a felmenő falak a feltárt nagy mennyiségű téglatörmelék alapján téglafallal készültek. A torony kis mérete és a vastag falak alapján Miklós Zsuzsa egy-két emeletes lakótornyot feltételezett.

A feltárás során a fővárból előkerült gazdag, változatos kerámia leletanyag mellett számos érdekes fémtárgy mérleg, nyílhegy, kés, sarkantyú, patkó, lakatkulcs, bronzveretek, valamint csontfaragványok és kevés jó minőségű üveg töredék és jelentős mennyiségű az étkezést jellemző állatcsont anyag került elő. Az előkerült leletanyag elemzése alapján Miklós Zsuzsa a vár építését a 12-13. század fordulójára keltezte, melyet véleménye szerint a 13. század végén hagyhattak el, amit igazolnak az itt talált üvegtárgyak keltezései is, melyeket H. Gyürky Katalin a 13. század végére helyezett. A várra vonatkozóan eddig egyértelmű középkori írott forrást nem ismerünk. A feltáró régész szerint a vár valamelyik közeli nemesi birtok udvarháza lehetett, melynek egyben fontos szerepe lehetett a 13. századi forrásokban is említett Tápió menti út kereskedelmének ellenőrzésében, az ott talált mérleg alapján. Kocsis Gyula a gazdag leletanyag alapján elképzelhetőnek tartja, hogy a vár az Ákos nemzetség birtoka volt, amely alapján a környéken keresendő Ákosülése nevű udvarhellyel azonosítja. A vár környezetében, annak DNy-i oldalán futó völgy Ny-i oldalában és kicsit távolabb az Alsó-Tápió két oldalán egy-egy nagyobb foltban Árpád-kori településre utaló leleteket gyűjtöttek terepbejárások során. Utóbbi lelőhelyek emlékeit Miklós Zsuzsa a törökkori forrásokból ismert Szentistván (Pusztaszentistván) településsel azonosítja. A várban feltárt és a fentebb említett lelőhelyek leletek azonos korú volta alapján elképzelhetőnek tartja, hogy a vár a középkori Szentistván település birtokához kapcsolódott.

11. ábra: Lányváron előkerült középkori régészeti leletek (Miklós 1981.)

Irodalom

- Basa László: Bronzkori földvárak a Tápió mentén. Jelenlét, 2000. 1.sz.
- Dercsényi 1958, Dercsényi Dezső (szerk.): Pest megye műemlékei I., Budapest 1958., 489-491.
- Farkas 2013, Farkas Anna Krisztina: A vatyai bronzkori kultúra kőeszközeinek archeometriai vizsgálata. Egyetemi doktori (PhD) értekezés, Debrecen 2013.
- Horváth 2004, Horváth Tünde: A vatyai kultúra településeinek kőanyaga. Komplex régészeti és petrográfiai feldolgozás. – Kézirat, PhD disszertáció I-II. kötet, ELTE, Budapest 2004.
- Jelentés leletmentésről, Mende- Leányvár, 1966. [MNM Rég. Ad. V.97/1967., Ltsz. 8049.]
- Kocsis 1979, Kocsis Gyula: A Tápió mente falvainak népe, gazdálkodása, települése a XVI—XVII. században. Ethnographie XC (1979) 18.
- Kovács 1967, Kovács Tibor: Mende – Leányvár, In: Rég. Füzetek I, 20, 1967, 19.
- Kovács 1975, Kovács Tibor: Der Bronzfunde von Mende, In: Fol. Arch. XXVI., 19-43.
- Kovács 1977: Kovács Tibor: Die Bronzezeit in Ungarn. Hereditas, Bp. 1977
- Miklós 1981, Miklós Zsuzsa: Árpád-kori földvár Mende-Lányváron. In: ArchÉrt 108. v.1. 1981. 233-250.
- Miklós 1982: Miklós Zsuzsa: A gödöllői dombvidék várai. Aszód 1982. (Múzeumi Füzetek 21.)
- 1984a; PÉTERVÁRY 2000, 53-58.)
- Péterváry 2000, Péterváry Tamás: Középső bronzkori szórványleletek Mende-Leányvárról. In: Ősrégészeti levelek 2., 53-58., 2000.

1. táblázat: Régészeti lelőhelyek Mende területén

Nr.	Lelőhely neve	Azon.	Korszak	Jelenség	Hrsz.
1.	Leányvár	39463	Árpád-kor őskor	vár település	022
2.	Leányvár	39464	középső bronzkor középső bronzkor középső bronzkor ismeretlen kor	vár település temető temető	0119
3.	Bille	39465	középkor középkor középkor	település templom temető	074, 069/4, 069/3, 070, 073/3, 073/5, 071/3, 072, 0119, 069/2, 073/1, 073/4
4.	Pusztaszentistván, Deák F. u. 1.	39468	római-kor, szarmata római-kor, szarmata	sír település	605/2, 603, 604, 605/1, 601, 605/3, 02/1, 097/13, 0306, 560
5.	Billepuszta	45769	római-kor, szarmata újkőkorszak késő-bronzkor késő-bronzkor újkőkorszak római-kor, szarmata	település település település temető temető temető	0103/8
6.	Fő út 45.	58377	török-kor	temető	1058
7.	9. lelőhely	70223	Árpád-kor	település	015, 05/19, 05/18, 05/17, 05/21, 05/20, 05/16

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

8.	Pusztaszentistván	70225	késő-bronzkor római-kor, szarmata Árpád-kor	település település település	337/2, 300, 313, 311, 310, 312, 03/37, 03/41, 03/21, 02/1, 03/29, 03/30, 03/31, 03/32, 03/38
9.	Pusztaszentistván II.	70227	őskor	település	233, 232, 231, 230, 0126/5, 0126/2
10.	Hősök tere 7.	70229	késő-középkor	település	1033, 1036, 1035/1, 1035/2, 1034, 1037, 835/4
11.	Római katolikus templom	70231	középkor újkor középkor középkor	templom templom temető település	1110, 1111, 1112, 1113
12.	Súlysáp 13. lelőhely	70233	római-kor, szarmata	település	022, 023/3, 023/2, 023/4, 023/5, 023/1, 023/6, 023/7, 021/34
13.	Vasútállomástól É-ra	86657	neolitikus késő-bronzkor római-kor, szarmata római-kor, szarmata	település és temető település temető	097/9, 097/12, 097/10, 097/11, 097/13 MNM Adattár II/1960-75.
14.	Mende 3.	39465 (téves)	ismeretlen	település	0119
15.	Mende 7. lelőhely	nincs	Árpád-kor	szórvány lelet	024/17
16.	Mende 8. lelőhely	nincs	Árpád-kor, középkor	település	024/17
17.	Mende 5. lelőhely	nincs	ismeretlen	ismeretlen	098, 092/3, 092/11, 092/12
18.	Vasútállomás területén	nincs	római kor, szarmata	kinccslelet	Kerekes Pál: A budai és mendei római emlékek. Numizmatikai Közöny 13 (1914) 71.
19.	Pusztaszentistván III.	nincs	vaskor	Szórvány temető	Márton Lajos: A vármegye őskora.

II. A tervezett módosítások

A jelenlegi tervmódosítás alapvetően a meglévő állapotokhoz történő szakmai jellegű igazításokat célozta meg. Nagyon kevés konkrét fejlesztési terület jelenik meg csupán. Az Állomás utca – Fő út mögötti egykori téglagyár területén van tervbe véve egy új településközponti vegyes és egy falusias lakóterület kialakítása. Emellett egy másik jelentősebb beépítésre szánt zöld mezős terület az Ország útnak a 31-es sz. főúttal párhuzamos szakaszának ÉNy-i oldalán tervezett falusias lakóterületi bővítés.

Ezek mellett szerepelnek a tervben külön a külterületi erdő, mezőgazdasági és különleges területek módosításai. Ezek a belterületi módosításokhoz hasonlóan a már kialakult terület felhasználáshoz igazodnak első sorban, érdemi új szerkezeti, vagy szabályozási elemet nem tartalmaznak.

III. A tervezett módosítások hatásainak vizsgálata

A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket érintő módosítások

Belterület

A módosítások közül mindösszesen a 31-es út/Ország út É-i oldala és az Alsó-Tápió között már részben beépült lakóterület belterületbe vonása érinti a 70223 lelőhely nyugati szélét. Ez önmagában nem veszélyezteti a részben már beépült lelőhely állapotát, mert az már jelenleg is lakóterületként szerepel.

Külterület

A már kialakult erdőterületeknek a valós állapotukhoz igazodó átsorolása érinti a 39464 lelőhely területét, azonban a módosítás nem gyakorol hatást a lelőhely állapotára.

A Tápió-patak menti ökológiai-folyosóban elhelyezkedő (Ksr) különleges sport-rekreációs terület korlátozott mezőgazdasági területbe (Mko) történő visszatorolása érinti a 70223 és 70225 lelőhelyek egyes részeit. A tervezett módosítás nem veszélyezteti, hanem sokkal inkább megerősíti a lelőhely állapotát.

Hasonlóan a 70233 lelőhelyet érintő, kertesből (Mk) általános mezőgazdasági területbe történő átsorolás a lelőhely állapotát nem befolyásolja.

A különleges területeket érintő módosítások közül a Ksr/0,5* területnek Kb-Rek különleges beépítésre nem szánt rekreációs területbe történő átsorolása kisebb mértékben érinti a 70225 lelőhelyt, azonban annak csak fennmaradását segíti elő.

A 31-es sz. főúttól délre tervezett kisebb kertes mezőgazdasági terület (Mk) kereskedelmi-gazdasági területbe történő átsorolása érinti a 70233 lelőhelyet. A tervezett módosítás veszélyeztetheti a jelenleg beépítetlen, szántó mezőgazdasági területen található nyilvántartott régészeti lelőhelyet. Ezt a későbbi tervezések során figyelembe kell venni és a szükségtelen bolygatások elkerülésére kell törekedni. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor az érintett részekon megelőző feltárást kell végezni.

A régészeti örökség védelmével kapcsolatos kötelezettségek

A) Nyilvántartott régészeti lelőhely esetében

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Kötv.) 11§-a alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. Erre való tekintettel a településfejlesztés során a megvalósítandó, földmunkával járó beruházásokat az alábbi jogszabályok figyelembevételével kell tervezni.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyeken megvalósuló tevékenység, építmény, létesítmény engedélyezésére irányuló hatósági eljárásokban a 39/2015. (III. 11.) Kormányrendelet (a továbbiakban Korm. rendelet) 3. § a) pontja és 1. számú mellékletének 13. pontja alapján a Korm. rendelet 64. §-ban foglalt szakkérdések érvényesülése érdekében a Pest Megyei Kormányhivatal Érdi Járási Hivatalának

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

Építésügyi és Örökségvédelmi Osztályát, mint szakhatóságot (továbbiakban szakhatóság) kell megkeresni.

A Korm. rendelet 4.§(1) bekezdésének értelmében nyilvántartott régészeti lelőhelyen állapotromlással járó tevékenység csak a szakhatóság engedéllyel végezhető.

Az Kötv. 19. § (1) bekezdése szerint a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal (beleértve az erdőtelepítést és erdőirtást) a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

A Kötv. 22.§ (1) bekezdés értelmében a nyilvántartott régészeti lelőhelynek a beruházással kapcsolatos földmunkával érintett részén az örökségvédelmi hatóság által előírt módszerekkel megelőző (régészeti megfigyelés, próba-, és teljes felületű) feltárást kell végezni.

- **Régészeti megfigyelés**

A Kötv. 22. § (3) bekezdés a) pontja értelmében, régészeti megfigyelést kell előírni, ha a tervezett tevékenység nem vagy csak csekély mértékben érinti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet és a régészeti örökség elemeit; ha a régészeti örökség elemeinek előfordulása szórványos; ha a beruházással kapcsolatos földmunka mélysége nem éri el a régészeti örökségi elemek jelentkezési szintjét; ha a nyilvántartott régészeti lelőhely beruházással érintett területét korábban földmunkával bolygatták, illetve ha a beruházás műszaki jellege miatt a régészeti feladatellátás más módon nem végezhető el. A földmunkák közben végzendő régészeti megfigyelés (Kötv. 7.§ 36. pont) célja a beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása.

- **Próbafeltárás**

A Kötv. 22. § (3) bekezdés b) pontja szerint próbafeltárást lehet előírni, ha előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre, vagy annak készítéséhez jogszabályban meghatározottak szerint nem végeznek próbafeltárást, továbbá földkiemeléssel nem járó alapozási technikával tervezett beruházás valósul meg, illetve a nyilvántartott régészeti lelőhely jellege, intenzitása, térbeli kiterjedése vagy rétegsora nem ismert.

- **Teljes felületű feltárás**

A Kötv. 22.§ (3) bekezdésének c) pontja alapján teljes felületű feltárás írható elő, amennyiben a beruházással érintett lelőhely vagy lelőhelyrész hazánk múltjának kiemelkedő fontosságú forrása, illetve ha a beruházás történeti városmag területén valósul meg, továbbá – a Kötv. 22.§ (3) bekezdésének d) pontja szerint – ha a feltárás a tudományos ismereteket várhatóan jelentős új eredményekkel gazdagítja. A hatóság a Kötv. 22.§ (4) bekezdése alapján a régészeti feladatokat a lelőhely különböző részei vonatkozásában eltérően is meghatározhatja.

A régészeti szakfeladatok elvégzésére jogosult intézményről a Kötv. 20.§ (4) bekezdés és a Kötv. 22.§ (5) bekezdésének b) pontja rendelkezik. A megelőző feltárásra jogosult szerv és a beruházó közötti szerződéskötést a Kötv. 22.§ (10) bekezdés írja elő.

Mende, Örökségvédelmi hatástanulmány, Régészet, Vizsgálat

A beruházó költségviselését a Kötv. 19.§ (3) bekezdése írja elő. A Kötv. 19.§ (4) bekezdés értelmében a régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A hatósági árakat a Korm. rendelet 5. melléklete tartalmazza.

A Kötv. 22.§ (2) bekezdése szerint a földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció (a továbbiakban: ERD) készíthető, különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez; nem nagyberuházás esetén a beruházó az ERD készítésével feltárásra jogosult intézményt bízhat meg.

A régészeti feltárások költségét, a mentő feltárások kivételével annak kell fedezni, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált (Kötv.19. § (3), 22-23. §). A Kötv. 23/F.§ szabályozza a nagyberuházásokhoz kapcsolódó megelőző feltárások régészeti feladatellátás idő- és költséghatárát.

A régészeti szakfeladatok elvégzésére jogosult intézményről a Kötv. 20. § (4) bekezdése és a Kötv. 22. § (5) bekezdésének b) pontja rendelkezik. A szükséges feltárások rendjét a Korm. rendelet 11-18 §-a határozza meg. A megelőző feltárásra a feltárásra jogosult szerv és a beruházó közötti szerződéskötést a Kötv. 22. § (10) bekezdése, a beruházó költségviselését a Kötv. 19. § (3) és (4) bekezdése írja elő.

Nagyberuházásokkal összefüggő régészeti feltárások esetében a Korm. rendelete 19-25 §-a alapján kell eljárni.

B) Váratlanul előkerülő régészeti emlékek esetében az alábbiak szerint kell eljárni.

Valamennyi, a régészeti feltárás esetén kívül előkerült régészeti emlék, ill. lelet esetében is törekedni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére a Kötv. 24. § (1) bekezdése szerint. Ha bármilyen tevékenység során régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, vagy lelet kerül elő, a felfedező (a munka felelős vezetője) a Kötv. 24. § (2) bekezdés értelmében köteles a tevékenységet azonnal abbahagyni és a feltárásra jogosult szervnek azt haladéktalanul bejelenteni, a tevékenységet a hatóság intézkedésének kézhezvételéig szüneteltetni, a helyszín és a lelet őrzéséről - a felelős őrzés szabályai szerint - a hatóság intézkedéséig gondoskodni.

A régészeti lelőhelyek megrongálását, megsemmisítését, gondatlan kezelését a Kötv. 82. § alapján szankcionálják.

C) Védett természeti területen

Az 1996. évi a természet védelméről szóló LIII. tv. 7. § (1) alapján a történelmileg kialakult természetkímélő hasznosítási módok figyelembevételével biztosítani kell a természeti terület használata és fejlesztése során a táj jellegének, esztétikai, természeti értékeinek, a tájakra jellemző természeti rendszereknek és egyedi tájértékeknek a megóvását. Továbbá a 35. § (1) alapján a védett természeti területen a 7. § (2) bekezdésében foglaltakon túl tilos olyan épületet, építményt, nyomvonalas létesítményt, berendezést létesíteni vagy üzembe helyezni, amely annak jellegét és állapotát veszélyezteti, károsítja, vagy ott a tájképi egységet megbontja. A 38. § (1) alapján a Védett természeti területen a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges a terület állapotát veszélyeztető a törvényben részletesen felsorolt tevékenységek végzése kapcsán.

IV. Összefoglalás

Mende területén 17 darab azonosított régészeti lelőhelyről van adatunk mostanáig, melyek közül 14 darab szerepel a Forster Központ közhiteles nyilvántartásában. A tervezett módosítások többsége a már kialakult területhasználathoz szükséges kiigazításokat tartalmazza. Ezek kis része érint nyilvántartott régészeti lelőhelyet és nem gyakorolnak hatást annak állapotára. Mindösszesen egy kisebb mezőgazdasági területből GKSZ-be történő átsorolása érinthet egy lelőhelyet.

V. Nyilatkozat

A Mende Településrendezési Terv módosításához szükséges Örökségvédelmi Hatástanulmány Régészeti fejezetét készítő régész nyilatkozik, hogy a régészeti tanulmányt a 39/2015. (III. 11.) Kormányrendeletnek és a hatósági előírásoknak megfelelően készítette el, a tervezett megoldások megfelelnek a hatályos jogszabályoknak. Továbbá nyilatkozik, hogy a tanulmány elkészítésére jogosult.

Vágner Zsolt, okleveles régész
osz: 459/2002

Dr. Türk Attila régész
szakértői szám 2.3.1/575-6/2005

Pécel, 2016. december 15.